

ДОГАЂАЈ И СЛУЧАЈ „ВЕЛИКОГ ПАДА”

Петер Хандке, *Велики пад*, превео с немачког Жарко Радаковић, Лагуна, Београд 2019

Петер Хандке (Грифен 1942), актуелни лауреат Нобелове награде за књижевност, један је од писаца о којима се у Србији и окружењу ових дана највише говорило и писало, што никако не значи да су се и његове књиге са истим полетом читале. Његов друштвени ангажман, те доследност и упорност у заузимању ставова дијаметрално супротних владајућим елитама на Западу, довели су до тога да Нобелову награду, коју су сви очекивали да добије још средином деведесетих година прошлог века, уз огромну поделу јавног мњења, како у нашем региону тако и широм планете, добије тек концем претходне, 2019. године. Нобелов жири, узевши у обзир напоскон књижевне елементе нечијег опуса, наградио је једног од најзначајнијих писаца немачког језика, ствараоца који је написао стотинак књига, објављујући још од 1966. године романе, приповетке, драме, поезију, есеје и филмске сценарије. Шира јавност, која је његов политички лик, као лакмус папир за проверу нечијих светоназора, ставила испред његових књижевних дела, славила га је или кудила, врло ретко повезујући свој став и арбитражу са литерарном праксом овог аутора.

Наше неоспорно право на мишљење довело је и до код нас изгледа обавезне манифестације истог сврставањем у таборе. Појединци су, из себи знаних и оправданих разлога, Хандкеа јавно сатанизовали, а други су га истим жаром уздизали, на начин на који славе и Ђоковићеве тениске успехе: приписујући и себи заслуге, а не питајући се уопште о њиховој позадини и суштини. Постојећа Хандкеова српска публика и бројни пријатељи са стране су мирно посматрали како у брзацима политичке стварности, тек протоком времена, у животу књижевника књижевност заузима своје место и све наставља да тече мирним током. Видели смо како се негаторски пол, након обављеног задатка, постепено хладио, те како су, бар по подацима које смо добили након београдског Сајма књига и на крају године од српских издавача, они који су Хандкеа као човека бранили решили да га најзад и читањем његових књига као аутора поближе упознају.

Наиме, крајем 2019. и почетком 2020. године, *Велики њад*, Хандкеов роман у Лагунином издању, био је најтраженија и најпопуларнија књига објављена на нашем језику. Одличан и на време објављен превод Жарка Радаковића, Хандкеовог дугогодишњег преводиоца и пријатеља, довео је до тога да у нашим књижарама, библиотекама, али и на киосцима, *Велики њад* буде наслов који се свакодневно чује и непрестано тражи. Најзад, Хандке је доживео не само да га у великом броју ценимо него и да његове књиге купујемо, позајмљујемо и – надам се – читамо.

Како код нас шира читалачка публика зна да је Иво Андрић Нобелову награду добио за свој роман *На Дрини ћуприја*, ове зиме, у више наврата и на моје велико изненађење, сусрео сам се са ставом и полуинформацијом да је управо *Велики њад* роман који је Хандкеу напоскон донео најпрестижнију награду. Један од аргумената које сам притом чуо, махом од људи изневерених очекивања, којима се ово дело и није превише допало, био је и тај да на насловној страници књиге јасно стоји одштапапно – „Нобелова награда за књижевност 2019” – што је видљиво и на телевизијској и бројним интернет рекламама. Наравно, истичући да је писцу награђен цео стваралачки опус, а не само један роман, и то онај објављен још 2011. године, правдао сам одлуку жирија који је наградио, по свом образложењу, Хандкеов „утицајан рад који са лингвистичком генијалношћу истражује периферију и посебност људског постојања”. Од читалаца из мог окружења који се нису либили да искажу своје незадовољство и неразумевање *Великог њада*, његовог аутора бранио сам осталим његовим делима, превасходно мени посебно драгом књигом *Голманов сѝрах од њенала*, у издању Радове едиције Реч и мисао из 1981. године и у преводу Дринке Гојковић. На моје пријатно изненађење, баш када је била најпотребнија, ова књига вратила се на полице наших књижара, овога пута у друштву реиздања бриљантне *Моравске ноћи* у преводу Жарка Радаковића. Све уз опет присутну заводљиву етикету „Нобелова награда за књижевност 2019” и на насловним страницама ова нова Лагунина издања, елаборација Хандкеовог генијалног стваралаштва сада је ишла много лакше. У ишчекивању и да његова књига *Луче, на њућу – записи од новембра 1987. до јула 1990*, у преводу Златка Красног, доживи своје ново, поновљено издање Српске књижевне задруге или неког другог издавача, па да њу саму пустим да сведочи зашто је овај писац нобеловац, препоручивао сам свима да, ако случајно нису, као увод у Хандкеа прво погледају Вендерсов филм *Небо над Берлином* из 1987, за који је сценарио написао књижевник одрастао у Источном Берлину. *Велики њад*, још једна Хандкеова књига о ходању, са спорим напретком и са много застоја за рефлексije на бројне теме, чини се, ипак, бар по узорку читалаца са којима сам ја разменио мишљење, као роман можда претежак за читање и недовољно проходан да буде дело које ће „другог српског нобеловца” приближити нашој широј књижевној публици. Да

бисмо овај аналогни ход кроз лимбове модерног доба разумели, потребни су нам бар понеки путокази кроз пишчеву поетику и неке назнаке због чега је у овом роману пут у срце града један крсташки поход са неразјашњеним крајем.

Прича о отуђеном Глумцу, који се од раног јутра до касних вечерњих сати од периферије креће ка срцу мегаграда, успут представљајући како беспућа и бескућнике, тако и мегалополис са његовим лицем и наличјем, у својих девет поглавља доноси нам ауторова размишљања о модерном свету у коме живимо. Некада кроз метафоре или алегорије, а некада јасно попут препричавања догађаја из дневне штампе, писац објашњава смисао своје поучне стазе, откривајући нам дух времена у којем његов неименовани јунак тражи „нову оностраност” и бежи од својих „претњи из нутрине”. Од интроспекција до великих политичких тема, од одбачених до најистакнутијих чланова друштва, полако пролазећи кроз шумске стазе и брзо претрчавајући преко супермодерног аутопута, Глумац „хода са одређеношћу”, а писац у кондензованом временском одсечку представља ходочашће кроз галиматијас симбола ка до краја неоткривеној, а свакако пољуљаној истини о правим животним вредностима. Чак и кроз сурове пределе, „Нежни ход” увод је у „највећу глад”, а „Велики пад” остаје метафора коју сваки читалац разабера за себе. Звучи захтевно за читаоца, што свакако и јесте, али се на крају ове авантуре осећамо као њен протагониста, те добијамо жељу да изађемо из своје зоне комфора и, са соколовим пером заденутим за шешир, кренемо у свет, знајући да „нестрпљење је погубно по егзистенцију”, али уверени у истинитост руком исписане цедуље стављене у књигу, на којој пише „Не плаши се – на крају ће, ипак, све изаћи на добро”.

Неименовани Глумац, који крајем дана треба да прими од председника државе престижну награду, припрема се за нову улогу обневиделог убице. „Глумац је био читалац”, спремао се кроз своја пређашња искуства, како за ново остварење, тако и за живот сам, са предумишљајем приступивши футуру егзактном у сваком смислу. Писац себи узима слободу да га на више места у делу назове „мој Глумац”, јасно нам поручујући да је он његова креација, осмишљен и усмерен од стране свог творца. Назван од свештеника у делу Кристоф, „јер носи тежину света”, Глумац је огорчен, „као неко ко је попио горчину, и то такорећи наискап, не и без своје воље”, али „болно радостан”. Свој однос са светом прелама кроз однос са Женом и сином, слушајући „гласове неутешности”, одбијајући наметнуте конвенционалне дужности, али самим тим и не знајући више шта треба да учини. Његов живот, са мноштвом непознаница, постаје неодгонетнута детективска прича, још један чудновати случај: у немачком оригиналу, наслов овог романа је *Der Große Fall*, што може бити, поред тачног превода *Велики њад*, преведено управо и као *Велики догађај* или *Велики случај*. Шта је неименовани велики догађај који пред-

стоји, те која је одгонетка за глумчев велики случај, на читаоцима је да сами предосете, закључе и, свако за себе, реше и установе.

Неочекивану детективску ноту овој истрази даје и ауторово погрешно датирање рукописа, у којем стоји, као последња информација у књизи, назначено место и време њеног наводног настанка: „Great Falls, Montana, јули–септембар 2011”. Да је сваки, па и најмањи детаљ у роману важан, аутор у делу открива још раније, рекавши: „Пази шта говориш, па макар то било само за тебе. Говорити тек тако не значи само говорити тек тако, казивање није само казивање, речи, чак и оне неисказане, нису само речи.” Узевши у обзир да је сам роман у Немачкој објављен већ почетком априла 2011, те да је Хандке у овом граду у Монтани био само једном, када га је посетио са Вимом Вендерсом, који је тамо истраживао локације за своје филмове, јасно је да јединственог „Великог пада”, у књизи неразјашњеног до краја, нема, једнако колико нема ни Хандкеа у Монтани. Као пророк неке будуће стварности, Хандке у делу у којем говори и, између осталог, о маргинализацији наизглед бескорисних људи, али и о полицији, тероризму, религији, оставља намерно поруке за будућност, и то ону најближу, у којој би прочитано морало да буде одмах и схваћено, да би модерна времена у којима живимо била правилно разобличена у нашем пребрзом „прилажењу, протрчавању, пријихивању и провозавању” кроз стварност у којој живимо, а о којој не узимамо себи довољно времена да размислимо каква је у суштини.

Идите споро и постаните и сами облик, без којег ниједна даљина не поприма своје обличе. Природа је једино поуздано што могу да вам обећам. Она, наравно, не може бити ни прибежиште ни излаз. Али она је мерило: њега мораш свакодневно да имаш на уму,

реченице су из говора Петера Хандкеа при уручењу Нобелове награде, у преводу Жарка Радаковића, а иначе фрагменти из пишчеве драме *Кроз села*, писане 1981. године. Од мегалополиса до села, кроз своје стваралаштво, а не само *Зимско њушовање*, Хандкеа и у нашој култури треба открити као великог мислиоца и сјајног стилисту, књижевника који је и у прошлом, и у овом веку, оставио ванвременске поруке у својим делима.

Крајем јануара, у нашим медијима појавила се информација да ће ове године држава Србија стати иза публикавања сабраних дела Петера Хандкеа на српском језику, што је свакако амбициозан потез вредан дивљења, узевши у обзир да смо за сада послужени тек малим одсечком са богате трпезе овог плодног ствараоца. Нека популарност *Великог њада*, условљена преклапањем догађаја, временског појављивања ове књиге код нас и случајем истовременог додељивања и потоњег уручења Нобелове награде њеном аутору, те разнородна тумачења овог дела, не буду препрека за његово даље читање и разумевање, него замајац који

ће и остала Хандкеова дела довести у српску књижевност и жижу интересовања наше јавности, те напoкoн и на сцене наших позоришта. Толико смо овом нашем домаћем странцу дужни: да га заиста, кроз књиге, упознамо, па да се са онда с правом њиме и још више његовим делом дичимо.

Др Срђан В. ОРСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
srdjanorsic@gmail.com

РОМАН „ХЕТЕРОС” ИЛИ ПРИЧА О НАСУШНОМ ДРУГОМ

Јадранка Миленковић, *Хетерос*, Нишки културни центар, Ниш 2019

Поред несумњивог квалитета њеног дела, постоје „спољашњи” разлози из којих бисмо баш у овом тренутку морали да осетимо потребу да проговоримо о стваралачкој појави Јадранке Миленковић (1969). Иако до 2019. године није објавила ниједан рукопис, њено име било је увелико познато у круговима људи који припадају књижевноуметничком миљеу, пре свега захваљујући оснивању „Прејакe речи”, вероватно најистакнутијег књижевног клуба у Србији, и веома запажене активности на књижевним блогovima и на друштвеној мрежи Фејсбук, путем којих је до читалаца стизала њена писана реч, у виду кратких и дужих прича, песама, есејско-филозофских текстова и полемика. Година 2019. је, међутим, означила сензационалан почетак њене каријере романескног писца, какав најчешће немају ни аутори који, сасвим супротно њој, писање прилагођавају захтевима тржишта. Три године након што је ушао у најужи избор за Награду „Дерета”, те био предат на штампу, *Хетерос* је напoкoн угледаo светлост дана, а само месец дана касније рукопис романа *Соба 427*, потпуно независно од *Хетероса*, проглашава се победником конкурса Арете, те и он бива публикован. Коинциденција готово истовременог пласирања двају првих романа, и то у педесетој години живота, занимљиво је већ само по себи.

Издвојмо, најпре, једну мисао из *Хетероса*, јер се на њој суштински темеље све његове жанровске, стилске, композиционе и сижeјне одлике: „Моја је прича бунт против времена које хоће да се све претвори у радњу.” Одмах је јасно да ћемо имати посла са књижевном метафикцијом. Како историју савременог романа одликују перманентне метаморфозе